

HET INDISCH NIEUWS

N.V.
„HET INDISCHE NIEUWS”

Directeur: G. de Pree

Hoofdredacteur:
L. F. Tijnstra

Bureau Red. en Admin.:
Vondelstraat 125
Tel. 391429 - Giro 85369
's-GRAVENHAGE

Abonnementsprijs:
p. kw. f 4.—, p. Nr. f 0.35

Geïllustreerd Weekblad uitsluitend gewijd aan de Overzeesche Gebiedsdeelen

Voor advertenties wende men zich uitsluitend tot het Bureau Bouwmeester en v. Leeuwen, Heerengracht 60, Amsterdam.

Bij den dood van G. A. van Bovene

Op Maandag 17 December om één uur riep de Radio het om, dat dien morgen in het Roode Kruis-ziekenhuis te 's-Gravenhage overleden was de heer G. A. van Bovene, oud-hoofdredacteur van het persbureau Aneta, een Indisch journalist met uitzonderlijke kwaliteiten. Het bericht van zijn heengaan kwam zoo ontstellend plotseling, dat het een oogeblik voor ons was alsof het licht van dien Decembervogel voor een wijle werd gedooft en de uren daarop, waarin wij ons moesten realiseeren, dat van Bovene niet langer in ons midden was, waren somber en zwaar. Nog slechts enkele weken geleden hadden wij uren lang met hem zitten praten en opnieuw zijn rustige, klare betoogtrant bewonderd, die ook zijn tallooze spreekbeurten voor de microfoon heeft gemaakt tot waardevolle pleidooien voor de goede zaak van Indië en Nederland. Hij telde zijn trouwe toehoorders bij duizenden. Voor duizenden was hij de toovenaar, die in staat was Indische knopen te ontwarren; aan talloozen heeft hij een helder inzicht gegeven in Indische aangelegenheden, die men moeilijk kon overzien of begrijpen.

Nauwelijks twee maanden geleden kwam hij, na een afwezigheid van acht jaar, terug in ons land. Aan den Pioenweg in Den Haag vond hij, met zijn echtgenoot, die hem ook in zijn arbeid een groote steun is geweest en naar wie onze gevoelens van hartelijke deelneming uitgaan bij haar groote verlies, een gezellig home te midden van mooie Indische dingen waarvan hij zooveel hield. Zijn huis in Batavia stond vol met de prachtigste voortbrengselen der inheemsche kunstnijverheid; met weemoed, — want wat zal er van zijn huis en zijn waardevolle inventaris onder de Japansche bezetting zijn overgebleven? —, toonde hij ons nog de foto's van zijn Bataviaansche woning. Hij zal er nooit meer in terugkeeren. Hij is gestorven, ver van zijn huis en ver van het land, dat hij door zijn arbeid boven alles had liefgekreken, een liefde waarvan ieder woord dat hij schreef of sprak getuigenis heeft afgelegd. Met een gevoer van gerechtvaardigde trotsch toonde hij ons het Officierskruis van Verdienste, dat hem in Manilla door generaal Mac Arthur persoonlijk ter hand was gesteld. Want

G. A. VAN BOVENE.

groot zijn van Bovene's verdiensten geweest in de afgelopen oorlogsjaren.

Van Bovene is slechts 48 jaar oud geworden. Hij werd op 22 Mei 1897 in Rotterdam geboren en vertrok reeds op achttienjarige leeftijd naar Indië. Na aanvankelijk voor bestuursambtenaar te zijn opgeleid, ging hij in de journalistiek. Hij voerde eenige jaren de redactie van de „Preangerbode” om daarna, in 1926, tot hoofdredacteur van het Indische persbureau Aneta te worden benoemd. Voor de Nirom-microfoon gaf hij zijn „gesproken mailbrieven”, die hier in Holland gretig werden beluisterd door ieder die belangstelling voor Indië had. Door de Nederlandsche regeering in Londen werd hij, kort na het uitbreken van den oorlog, naar de Engelsche hoofdstad geroepen om daar in het belang van de Indische zaak voor pers en radio werkzaam te zijn. Via Australië en Amerika maakte hij de reis naar Londen en reeds gedurende zijn reis

verrichtte hij waardevol propagandistisch werk. Hij was een publicist, die zijn publiek door en door kende en die wist wat en hoè hij de dingen geven moest, welke het noodig had voor de vorming van een juist oordeel. Toen Indië in 1942 capituleerde, werd van Bovene naar Australië teruggezonden, waar hij voor de radio tot Indië sprak. Vanuit Australië bezocht hij het Philippijnsche oorlogsgebied. In October j.l. reisde hij naar Nederland, waar men hem in de afgelopen twee maanden meermalen voor de Hilversumsche microfoon heeft kunnen hooren. Zijn groote verlangen was, zoo spoedig mogelijk naar Indië terug te keeren. Het heeft helaas, niet mogen zijn. Voor een maagkwaal geopereerd, stierf hij, als gevolg van longontsteking, drie dagen na de chirurgische behandeling.

Een Indisch journalist met bijzondere gaven is met hem heengegaan. Wij hebben het een voorrecht geacht hem onder onze medewerkers te mogen rekenen. Wij wisten hoezeer de bijdragen van zijn hand in „Het Indische Nieuws” bij onze lezers welkom waren. Deze stoere werker in den journalistieke troepenhof zal nog vele jaren in de herinnering blijven voortleven en op zijn omvangrijke publicistische arbeid zullen wij nog lang dankbaar het oog gevestigd houden.

Van bevriende zijde ontvingen wij nog het volgende: „In Memoriam”:

Het was bekend, dat de gezondheidstoestand van den heer Van Bovene den laasten tijd te wenschen overliet. Voor zijn aankomst in Nederland, had hij te Londen al eenigen tijd ziek gelegen. Hier, in Den Haag, raadden zijn collega's hem, wa rustiger aan te doen. Maar zoo was hij niet, dat kon hij immers niet. Zijn actieve natuur dwong hem tot rusteloozen, harden arbeid.

Zijn werk als vertegenwoordiger van Aneta bij het A. N. P., zijn publicaties in de pers en zijn gesproken mailbrieven voor den wereldomroep, verschaften hem al spoedig weer zijn vroegere bekendheid. Zijn bezonken oordeel had veel invloed op een belangrijken bevolkingsgroep.

Hoe de overledene in deze bewogen tijden tegenover de Indonesische bewe-

ging stond, wordt misschien nog wel het beste geïllustreerd door de volgende aanhaling uit een zijner bijdragen voor dit tijdschrift.

„Het is waar, zooals een der goede „en trouwe vrienden en kenners van het „moderne Indië ons deze week verklaarde: — dat er nog altijd in Indië iets „groots kan worden verricht. Ook is het „waar, dat wij moeten zorgen, dat ze

„daarginds niet, uit gebrek aan geloof „iets groots kapot zullen slaan.....”

Dit was Van Bovene, een „warmvoelend vaderlander” met geloof en vertrouwen in de goede zaak. En daarbij — wij zouden haast zeggen daarenboven was hij een man, een collega, een vriend, die allen in zijn omgeving, ondergeschikten of superieuren, voor zich innam door zijn hartelijkheid en eenvoud.

haar de lijst van in Japansche kampen overleden krijgsgevangenen ter bewerking werd gegeven, daarop den naam van haar echtgenoot aangetroffen.....

„Al de jaren van mijn gevangenschap — schrijft zij — heb ik op de toekomst geleefd. Viel het mij wel eens te zwaar, dan dacht ik aan 't geluk wanneer wij weer samen zouden zijn. Drie lange jaren achter prikkeldraad, steeds opgejaagd door de smerige Jappen. Wij hadden ieder maar 60 c.m. ruimte om te slapen; voor je bed stond je koffer, waarop je at. Stoelen heb ik in geen drie jaar kunnen gebruiken. Was je moe, dan ging je op bed liggen, maar als een Jap dat zag, moest je gaan wacht loopen. De Japs sturden ons opeens geen hout meer, zoodat wij genoodzaakt werden zelf boomen te kappen, wilden wij nog iets te eten hebben. Alles werd ons afgenomen. Vele vrouwen heb ik zien sterven; ikzelf lag drie maanden in het ziekenhuis met hongeroedeem.

Na al deze ellende, kwamen er nieuwe verschrikkingen. De extremistische Indonesiërs staken den kop op. Dag en nacht geweervuur, bommen en handgranaten. Onze Britsch-Indische bewakers verdedigden ons zoo goed mogelijk, maar er zijn in kamp 8 toch verscheidene dooden gevallen. Op een verraderlijke manier

Brieven uit Indië

Iemand, die in het kamp van Ambarawa heeft vertoefd van September 1943 tot Augustus 1945 schrijft ons:

„Ik sla mijn dagboek open op blz. 112 en lees:

1 December:

De laatste maand van 1944. Nog 30 dagen en dan is ook dit jaar weer voorbij. Een heimwee-stemming hangt in het kamp, want welke maand bracht in betere jaren het gezin dichter bijeen?

Een slechter kamp heb ik nog niet meegemaakt. Dag aan dag sterven er drie, vier mensen. Wat wordt dit als de oorlog nog een half jaar duurt?

18 December:

Er worden voorbereidingen getroffen voor het Kerstfeest. Iedere zaal zal een kerstboom of een stalletje hebben. Ik

klinkt zoo echt, zoo eenvoudig, maar toch zoo mooi, want onze harten zijn verenigd door dit „Vrede op aarde”, onze innigste wensch.....

Verraderlijke overval.

Gedagteekend 4 December gewerd ons een brief van een Nederlandsche vrouw uit het kamp van Ambarawa, op welk kamp, naar men zich herinneren zal, een laffe aanval door extremisten van de „Indonesische republiek” werd ondernomen. De briefschrijfster werkt op de informatie-afdeeling van het Rode Kruis en had juist twee dagen tevoren, toen

Kerstmis in het kamp.

Laffe aanval op weerloze vrouwen en kinderen in het kamp van Ambarawa.

De heldenstrijd op Sumatra.

De prachtige houding van onze Nederlandsche vrouwen.

ben bezig aan het verven van de kerstfiguren, die uit hout gesneden zijn. Het is aardig werk; je gedachten verzetten zich eens.

En buiten ruist de regen. Op de zinken daken kletteren de druppels.

Over de bamboe-omheining heen zijn Ambarawa's bergen te zien, grauw en saai als de hemel boven ons.

In den schemer die begint te vallen, zitten groepen jongens in een kring te knutselen; om hun heen gekleurde snippers. Er wordt nog al wat afgebabbel vanavond en vaak komt het gesprek op Holland. Hoe zou het daar nu zijn? De honger is wel erg, maar als daar nog winterkou bij komt, is het heelemaal niet uit te houden, veronderstellen wij.

25 December:

Een twinkelende sterrenhemel welft zich over het slapende kamp. Ver weg taekenen de inktzwarte bergen zich af.

In de sawahs om ons heen sjirpen duizenden krekels een „Eere zij God”. Door de hooge palmkroonen fluistert de nachtwind zijn lied.

In de geïmproviseerde tooneelzaal zitten honderden toeschouwers en leven intens met het kerststafereel mee, dat opgevoerd wordt. Dan zingen reine, hooge jongensstemmen: „Vrede op aarde”. Het

Aan alle uit Indië repatriërende Nederlanders wordt bij aankomst een groot pakket inhoudende dekens, lakens, handschoenen, sokken, zeep, enz. uitgereikt. De foto toont een dier tienduizenden pakketten, waarvan de verzorging in handen is van het Comité „Nederland helpt Indië”.

gooiden handgranaten tusschen de vrouwen. Een vriendin van mij, die ziek op bed lag in de loods, werd op bed doodgeschoten. Al dagen lang knettert het mitrailleurvuur om ons heen.....

Dappere vrouwen.

De houding van onze Nederlandsche vrouwen is boven allen lof verheven. De kracht, waarmede zij de zwaarste slagen van het lot, hebben ontvangen, grenst aan het bovenmenselijke. De volharding, het uithoudingsvermogen van deze vrouwen is bewonderenswaardig. Onze vrouwen in Holland dwongen eerbied af; de Nederlandsche vrouw in Indië staat in kracht en fierheid en doortastendheid naast haar. Wat de Japs onze vrouwen en kinderen hebben aangedaan, is zóó vreeselijk, dat er geen woorden zijn te vinden om het te beschrijven. Wij laten hier enkele citaten volgen uit een brief uit Batavia van 3 dezer, geschreven door de weduwe van een generaal van het Kon. Ned. Ind. Leger, die op Sumatra door de Jappen werd gefusilleerd. Zij schrijft o.m.:

„Zóó vitaal en gezond en wilskrachtig was R., — haar echtgenoot — dat wij — de briefschrijfster en haar dochter — er geen oogenblik aan twijfelden of hij zou zijn gevangenschap overleven. Omdat ik zoo zeker was, dat wij weer zouden samenkomen, ben ik die 3½ jaar door de „vreeselijke ellende van verbranding, armoede, honger, gevangenis en slavenwerk heengerold met een volkomen vertrouwen en een opgewektheid, die sommigen onverklaarbaar optimisme noemden, maar die mij in mijn taak als kampleidster van enorm groot nut is geweest om vol te houden tegen het terrorisme van den Jap en om de duizenden vrouwen, die het op het laatst niet meer aan konden, op te beuren. Als ik toen geweten had, wat ik nu weet, had ook ik het niet volgehouden en was ik bovendien vast in opstand gekomen tegen den Jap.

Men zal in Holland zich nooit goed hebben kunnen voorstellen, hoe vreeselijk groot de Japansche overmacht is geweest, die Indië aanviel en hoe volkomen hopeloos wij er voor stonden.

Heldhaftige strijd op Sumatra.

De Gouverneur-Generaal kón geen miljoenen burgers, vrouwen en kinderen, aan de bombardementen, waartegenover wij volkomen weerloos stonden, prijs geven. Er was voor generaal ter Poorten geen andere keuze dan te capituleeren.

Op eigen verantwoording zette R. op Sumatra den strijd voort. Zij hebben zich als helden gedragen, die kleine groep van nog geen 2000 man (beroeps-militie en landstorm er bij geteld), die tegenover... vijf Japansche divisies stonden. Toen zij, uitgeput, verhongerd, zonder munitie, verkocht en verraden, o.a. door enkele Atjehers, geen keus meer hadden, stemde R. toe in „conditional surrender”. Toen hebben hij en generaal Gosenson een zware dobber gehad. De Japs hebben hen schandelijk behandeld. Zij waren verbaasd, want zij hadden vast gedacht, — met een generaal aan het hoofd! — een veel en véél grotere troepenmacht in handen te krijgen en zij wilden R. niet gelooven, toen deze maar 2000 man kon aanbieden! Daar hadden zij nu vijf kostelijke divisies, — bestemd om dadelijk

naar Australië te gaan —, voor ingezet! R. had vast en zeker gedacht, dat er een groote Engelsche troepenmacht zou komen; deze was oorspronkelijk bestemd voor Java, en toen naar Sumatra gestuurd, maar deze troepen waren daar niet aangekomen, hetgeen R. niet wist. Het was zijn bedoeling met zijn 2000 man de Jappen op te houden, tot deze versterking zou zijn aangekomen. De Japs hebben hem geboeid door Medan laten loopen. Hij werd daar korten tijd aangesteld als kampcommandant, waarna hij samen met den gouverneur van Sumatra, Spits, naar Formosa werd gebracht, waar in Januari 1943 ook de G.G. en alle generaals en kolonels en Engelsche en Amerikaansche opperofficieren zaten. Half Augustus 1943 werd R. met Gosenson door de Kampei (Gestapo) per vliegtuig weggehaald. Hij mocht met niemand meer spreken. Wat er toen is gebeurd, ik weet het niet. Men zegt, dat R. en G. na de overgave in het kamp een actie op touw hadden gezet en hem kennende, neem ik dit best aan. Dan hadden de Japs de zaak moeten onderzoeken en hem den kogel geven. Nu werden zij op 9 Januari 1945, — juist op zijn verjaardag! —, geëxecuteerd, ik hoop door den kogel.....

Onze indrukken uit het kamp van Ambarawa? De laatste zes maanden waren er dagen waarop drie, vier dooden te betreuren vielen. Zij moesten door jonge verpleegsters worden afgelegd, weggedragen en gekist, omdat de meeste oudere zusters reeds op halve kracht werkten en de zware beri-beri-patiënten niet aan konden. En dan de kindertjes, die onder haar handen wegglipten? Zij waren allemaal ondervoed, gebrek aan suiker en vitamine. Niets mocht. Zelfs als er in een huis gezongen werd en er kwam zoo'n vuile Jap langs, dan werd er weer geslagen en getrapt. Geen muziekinstrumenten, geen boeken (deden we tóch!), geen lezingen, geen kerkdienst, je moest werken en zwoegen van zonsopgang tot zonsondergang. Om half acht ging het licht uit. Wanneer je dan bij een zieke een kaarsje aanstak, kreeg je straf. En wat voor straffen! Slaan en trappen (ook in 't gezicht), knielen met een bamboe in de knieholte, dagenlang staan in de brandende zon, celstraf op water en wat rijst. En dan nog de collectieve straffen: een maand geen suiker, een paar dagen half eten, terwijl wij reeds op een minimum „leefden”. Eens kregen wij, omdat een vrouw een paar pisangs en wat eieren had gesmokkeld, de volgende straf: wij mochten elk een klein koffertje kleeven en andere barang houden, de rest moest ingepakt. Al deze duizenden hut-, ruim- en handkoffers, kisten, doozen, enz. moesten wij zelf uit het kamp naar de „benteng” zenden, die n.b. op een heuvel lag. O, die arme, arme vrouwen! Alles moest binnen 2 dagen boven zijn. Zij werden opgejaagd en geslagen. Vaak zaten een paar afgesloofde stakkers langs den kant van den weg. Laten ze ons maar doodslaan, zeiden ze, we kunnen niet meer! Tal van vrouwen hebben het ook afgelegd.

Verplicht patjollen!

Erger nog was het in Lampersari bij Semarang. Daar bestond het verplichte patjollen, het werken op de sawahs en in de groententuin. Velen kennen wellicht het groote terrein aan den Oei

Tjong Ham-weg, rechts van den weg als men van Tjandi komt. Links is de nieuwe H.B.S. Daartegenover een onafzienbaar terrein. Welnu, dit terrein en een deel van den heuvel werd heelemaal door vrouwen van ons omgepatjold en verbouwd, — ook door ongeveer 2000 jongens uit het Bangkong-kamp. Iederen morgen, behalve Woensdag, moesten 500 vrouwen aantreden om te werken. Een zielig geheel. Moe en afgetobd, hongerig, de meesten met dikke beenen van hongeroedeem of beri-beri, blootsvoets, gekleed in oude jurken, vaak vol verbonden wonden (zgn. Jappenpest-wonden, die in geen maanden genazen) liepen zij drie kwartier door Semarang naar het werk. Werken van 8 tot 5, maar veelal waren zij niet vóór 7 uur thuis, want er was altijd wel iets, waarvoor straffen moesten worden uitgedeeld, het stelen van een paar ketella-blaadjes of iets dergelijks. Dan moesten die 50 afgetobde vrouwen nog een uur lang staan.....”

Uit deze en andere beschrijvingen zal het Nederlandsche volk nu eindelijk wel gaan beseffen aan welke ontzettende misdaden onze Japansche vijanden zich hebben schuldig gemaakt alleen reeds door alle Nederlandsche, in het algemeen Europeesche vrouwen, kinderen en mannen in kampen op te sluiten. Het heeft den dood betekend voor vele duizenden. Nooit in de geschiedenis werd een misdaad als deze begaan.

Laten wij ons hiervan toch terdege doordringen. En mogen de haat en het afgrijzen door het menschonteerende optreden der Japanners tegen ons in ons opgewekt, toch ook nog eens uiting vinden in krachtige protesten en scherpe commentaren in de vele „organen der publieke opinie” in ons land, uit welke organen men nauwelijks den indruk krijgt, dat Nederland in oorlog met Japan is geweest.....

Dr. VAN MOOK

Luit. Gov. Gen. van Ned. Indië is d.d. 18 dezer in Nederland aangekomen.

De feiten teekenen zich af

Eindelijk, nadat maandenlang, de „berichtgeving” met betrekking tot Indië niet in staat was ons hier in Holland een duidelijk beeld te geven van hetgeen er precies in Indië plaats greep, beginnen de feiten zich scherp af te teekenen, dank zij den stroom van brieven, welke de opeenvolgende vliegtuigen uit Indië hier aanbrengen. Uit deze brieven kan men den gang van zaken in Indië met een zeer groote mate van nauwkeurigheid reconstrueeren.

Wanneer straks de kerstboom in tal van Nederlandsche woningen aan de belofte van nieuw licht en nieuw leven zijn vertrouwden vorm geeft, zullen wellicht velen uit Indië met ons om den boom vereenigd zijn. Wij weten nu hoe ontzaglijk veel leed zij hebben doorgemaakt, hoe zwaar de ellende was, die zij te dragen kregen. Hun beproevingen zijn grooter geweest dan die van de meesten onzer. De gehate Jap heeft niets en niemand ontzien en op de meest geraffineerde wijze heeft hij zijn macht laten gelden. De chaos, die hij heeft nagelaten, heeft hij volledig voorbereid. Het wordt steeds duidelijker dat men in Soekarno's „republiek” meer een onderdeel moet zien van de voortgezette Japansche oorlogvoering tegen ons, aan de belichaming van zuivere gedachten en idealen van oprechte nationalist.

Deze laatsten zijn er ook, in véél grooter aantal dan de volgelingen van Soekarno c.s.

Met de vertegenwoordigers van deze machtige groepen aan de Ronde Tafel zullen vruchtbare besprekingen kunnen worden gevoerd, waaruit het Gemeenbest geboren zal worden dat tot heil van Indië en Nederland beide, het Koninkrijk groot en sterk zal maken. Derden komen hier niet aan te pas. De taak der derden, — onze geallieerden —, is het noodige te doen om de capitulatievoorwaarden behoorlijk tot uitvoering te brengen. De Japs moeten hun wapens inleveren. Zij zijn er verantwoordelijk voor als zij die hebben weggeschonken of verkwanseld.

Indië heeft behoefte aan mannen met rechte ruggen, niet aan ijdele praters, zooals er zich ook in Holland naar voren hebben gedrongen. Van ruw geweld tegen Indonesiërs is geen sprake, integendeel, zij worden in alle opzichten ontzien, wat hen steeds overmoediger maakt. Dezen indruk ontvingt men uit vrijwel alle brieven, die hier uit Indië aankomen.

„De vreeselijke Japansche terreur heeft mij minder geschaad dan wat ik nu moet ondergaan”, — schrijft een onzer vrienden uit Batavia.

Die woorden doen beseffen hoè lief hij Indië heeft.

richten te controleeren;

Tracht ernstig en nauwgezet alle standpunten te onderzoeken en U te verplaatsen in toestanden, die uit vroegere koloniale verhoudingen en de liquidatie der Japansche bezetting psychologisch verklaarbaar zijn;

Doet alles om nader tot elkaar te komen, vermijdt alles, dat nog meer scheiding te weeg brengt;

Arbeidt mede om het woord onzer Koningin en het programma onzer Regeering, dat zeker gesteund wordt door de groote meerderheid van de bevolking van het gansche Koninkrijk, waar te maken!

Wij meenen, dat ons aller doel — herstel en vernieuwing van het Koninkrijk — langs constitutioneelen weg bereikt kan worden, wanneer na het onhouden van wapengeweld, terreur en intimidatie, alle goedwillende Rijksgenooten in de gelegenheid zullen zijn zoo snel mogelijk gedegen en verantwoorde arbeid te verrichten tot heil van de geheele samenleving des Rijks.

Van het Binnenhof

Curaçao

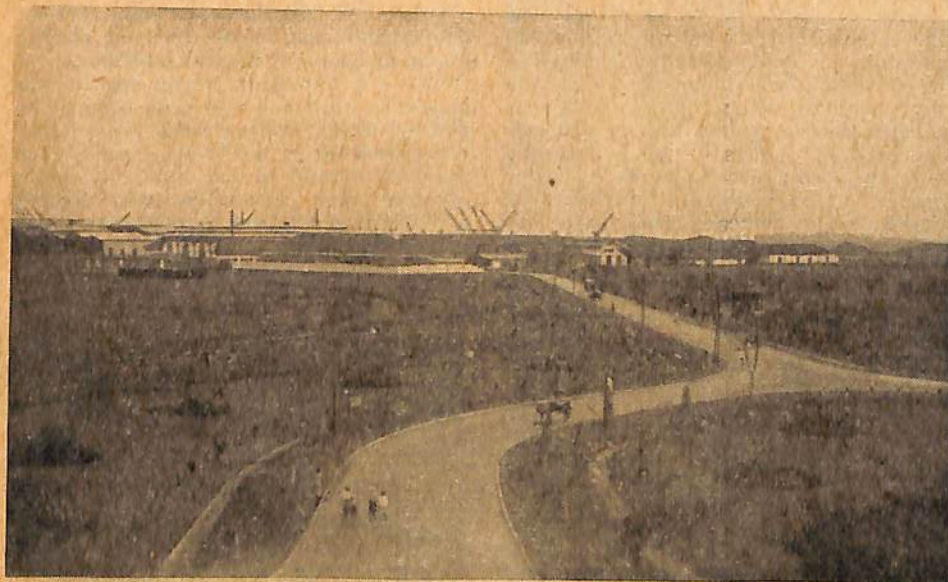
Een der eerste onderwerpen, welke de nood-Tweede Kamer te behandelen kreeg, was de goedkeuring van een door den gouverneur van Curaçao genomen beschikking, welke betrefte de uitgifte van een leening ten laste van dat gewest. Het bedrag der leening is 2 miljoen, waarvan de opbrengst zal worden gestort in een „Algemeen Bouwfonds” en de looptijd is 15 jaren.

Na de in 1943 uitgegeven leening van 1 miljoen doet Curaçao thans dus voor de tweede maal een beroep op de kapitaalmarkt voor de financiering van de landshuishouding. De eerste leening was maar liefst met bijna 18 miljoen overteekend. Er blijft dan ook een groote geldruimte te bestaan, hetgeen wel op rekening moet worden geschreven van de oorlogs-conjunctuur.

In het algemeen heeft dit wetsontwerp bij het afdelingsonderzoek weinig aanleiding gegeven tot het maken van opmerkingen. Wel werd er verwondering over uitgesproken, dat ten aanzien van den financieëlen toestand van Curaçao elke toelichting ontbrak. Eén lid meende echter te weten, dat de begroting over dit jaar 15 miljoen hooger is, dan van 1938. Een inzicht in den financieëlen toestand is echter alleen te verkrijgen uit de met de Staten gewisselde stukken en deze had de minister nog niet voorhanden. Er werd ook gevraagd naar een nadere specificatie van de objecten, welke uit het algemeen bouwfonds betaald moeten worden. Deze specificatie is echter ook niet voorhanden.

Gelet op een spoor van ongerustheid te dier zake heeft minister Logemann verzekerd, dat, gezien het succes der vorige leening en de bestaande geldruimte, aan het welslagen der leening niet moet worden getwijfeld. Daar zij in Curaçao zal worden geplaatst en de lokale geldmarkt daarvoor voldoende ruimte biedt, kan de geldsaneering in Nederland op de uitkomst van de inschrijving op deze leening van geen invloed zijn.

Het ontwerp is zonder meer onder de hamer van den voorzitter doorgegaan.

TANDJONG-PRIOK — DE WEG NAAR HET HAVENEMPLACEMENT.

Een nieuwe oproep

Het „Indisch-Nederlandsch Genootschap” waarvan het secretariaat is gevestigd Laan van Meerdervoort 710 Den Haag, heeft zich tot de „Rijksgenooten” gewend met een „Oproep”:

Met zeer groote bezorgdheid hebben wij den loop der gebeurtenissen in ons Aziatisch Rijkdeel gevolgd, waar gebrek aan vertrouwen, politieke onmacht en het optreden van moord- en plunderpartijen hand over hand toenemen.

Niet minder groot is onze ongerustheid over de groeiende onzekerheid, waarin talloze van have en goed totaal beroofde Rijk- en Landgenooten verkeerden, angstig bij elkaar hokkend in vaak door laaghartige misdadigers bedreigde interneeringskampen, of zich schuil houdend in

eigen huis, dat bijna van alles is ontdaan.

Groot is onze bedroefdheid over de steeds verdere verwijdering der groepen en individuen, allen kinderen van één Land, genooten van één Rijk.

In deze voor ons Koninkrijk zoo tragische oogenblikken doen wij een dringend beroep op U, Rijksgenooten!

Staakt elk gepraat en geschrijf, dat Uw tegenstanders zou kunnen noodzaken scherp daarop te antwoorden; doet het tegendeel, blijft waardig en accuraat in woord, geschrift en daad;

Verricht geen handelingen, die de Regeerkracht ondermijnen, maar steunt het beleid onzer Rijksoverheid, zonder nochtans kritiekloos te blijven;

Gebruikt geen demagogische middelen om partij te trekken van veler onwetendheid en de onmogelijkheid be-

Staatsregelingen.

Op voorstel van de Centrale Afdeling heeft de Tweede Kamer besloten, de wetsontwerpen tot wijziging van de artikelen 132, 136 en 137 van de Surinaamsche Staatsregeling en wijziging van dezelfde artikelen der Staatsregeling van Curaçao opnieuw in de afdelingen te doen onderzoeken. Hernieuwde onderzoeken als deze komen zelden voor, maar er waren bijzondere omstandigheden aanwezig voor dit besluit. Het eerste afdelingsonderzoek vond plaats vóór den oorlog en een verslag is nimmer verschenen. Van de 5 rapporteurs zijn er nog 3 over, terwijl 25 nieuwe Kamerleden graag hun licht hierover willen laten schijnen. De regeering zou bovendien deze zaken gaarne spoedig afdoen.

Van de Redactietafel

Het Marxistisch maandblad „Politiek en Cultuur” is herrezen. Wij ontvingen het December-nr. van de nieuwe reeks. Het bevat o.m. een artikel: „Indonesië in het Wereldbeeld” van de hand van ir. S. J. Rutgers. Het blad ziet het licht bij de uitgeverij Pegasus, Leidschestraat 25, Amsterdam.

De Haagsche afdeling van de Kon. Ver. „Oost en West” en het Gemeentel. museum voor het Onderwijs hebben samen een Bali-tentoonstelling georganiseerd, welke is ondergebracht in het Schoolmuseum in de Hemsterhuisstraat in Den Haag.

De Balineesche kunst en het typische Balineesche volksleven komen duidelijk tot uiting. Ook zullen tijdens den duur der tentoonstelling, — tot 15 Januari a.s. —, een aantal voordrachten over Indië worden gehouden. Het is een zeer aantrekkelijke tentoonstelling, welke men niet moet verzuimen te gaan zien. De opbrengst is bestemd voor de Indische Kamer van het Ned. Rode Kruis.

Op een persconferentie, belegd door het plaatselijk comité „Nederland helpt Indië”, werd bekend gemaakt, dat ongeveer 40.000 repatrieerenden den wensch te kennen zullen geven in Den Haag te mogen worden ondergebracht.

Een dringend beroep wordt gedaan op een ieder, na te gaan, of men niet nog in eigen huis plaatsruimte heeft voor een of meer terugkeerenden. Ook bestaat zeer groote behoefte aan bedden. Het comité wil nu ook binnenkort hulp aan Indië zien gaan geven. Begin Januari a.s. zal voor dit doel een huis-aan-huis collecte worden gehouden.

Op 2 Januari a.s. 's avonds om 8 uur houdt de bekende Indische schilder L. J. Eland in „Pulchri-Studio” in Den Haag een lezing met muziek en lichtbeelden over Java en Ambon. Wat Java betreft, zal hij voornamelijk behandelen de oude tempels en het wonder van het lavaansche alfabet; voorts staat de boeiende legende van Hassan Soleiman Radja Boelan op het programma.

Naar wij vernemen, hebben 20 van de leidende figuren bij de N. I. S. in Indië de ellende van de Japansche bezetting niet overleefd. Aan weg en werken weru groote schade aangericht. De N. I. S.-lijn Semarang-Soerabaia werd opgebroken, de rails werden naar Thailand versleept.

De Nederlandsche vrouw in Indië

Voortreffelijk voor haar taak toegerust

De taak van de Nederlandsche vrouw in Indië is altijd veelomvattend geweest. Behalve, dat zij als huisvrouw en gastvrouw moet optreden, valt er op sociaal gebied ontzaglijk veel voor haar te doen. De jonge vrouw, die geheel onvoorbereid naar Indië gaat, zal daar groote moeilijkheden ondervinden.

Zegenrijk is het werk van die vrouwen, die zich reeds in Holland voor de haar in Indië wachtende taak gereed hebben gemaakt.

De „Holland-Indië Huishoudschool”, gevestigd Delistraat 65, Den Haag is nog niet zoo lang, uiteraard na de bevrijding, haar werk begonnen, maar reeds trekt zij meisjes en jonge vrouwen, wier mannen in Indië zijn en die zij weldra zullen volgen, uit alle deelen des lands naar zich toe. Aan de buitengewoon geslaagde „slamatan” welke de vorige week werd gegeven bij gelegenheid van het sluiten van den dagcursus, zaten leerlingen aan uit Zeist en Alfen tot zelfs uit Woubrugge toe. De toegewijde, voortvarende directrice, mevrouw ter Heide, was 12½ jaar directrice van de Koloniale school voor

vrouwen en meisjes in het Westeinde in Den Haag. De Moffen sloten de school en zij werd niet meer overtuigd. Het is een geluk, dat wij thans de „Holland-Indië Huishoudschool” bezitten, waar op deskundige en tegelijk enthousiaste en bezielende wijze dat onderricht wordt gegeven, waarvan de jonge vrouw in Indië het meeste profijt kan trekken en waardoor zij volkomen paraat staat voor haar daar te vervullen taak. Wij, die het voorrecht hadden de „slamatan” bij te wonen, waarvan de foto hieronder een beeld geeft, konden ons ervan overtuigen, dat mevrouw ter Heide en haar staf van leeraren en leeraren wederom een aantal jonge vrouwen voor Indië hebben toegerust, die door kennis en karakter daar zegenrijk werk zullen verrichten, dat het nauwe samengaan van blank en bruin in hooge mate zal bevorderen en dat in de sfeer van wederzijdsche waardeering niet anders dan vruchtbaar kan zijn. De eerste dagcursus aan de nieuwe school is hiermede, na drie maanden, afgesloten. De avondcursus, die zes maanden duurt, eindigt in Maart a.s.

Wist Gij

dat in 1943 het grootst aantal schepen aankwam, n.l. 596 en in 1944 slechts 301?

dat ongeveer 400 soldaten als vrijwilligers naar de Oost vertrokken en een honderdtal kanonniers op de koopvaardij en op de Marine dienden?

dat 3 detachementen vrijwilligers in Suriname opgeleid als militairen naar Australië vertrokken?

dat een Braziliaansche delegatie in 1944 onder leiding van kolonel Joaquin Magelhaen Baratam, vertegenwoordiger van den staat Para, Suriname bezocht?

dat het eenige vrouwelijke Statenlid, mevrouw Schneiders-Howard in 1942 niet herkozen werd.

dat de wd. gouverneur in 1945 uitbreiding van stemrecht heeft voorgesteld door verlaging van den inkomengrens van f 800 tot f 400.

EEN AFSCHEIDS RIJSTAFEL

op de Holland-Indië Huishoudschool met de leerlingen, Directie en genoodigden.

Indië in de twintiger jaren

VII.

Journalistieke en andere herinneringen door Boekitangin

Ridders van de Pen. III.

's Avonds om half negen in den Stads-schouwburg te Batavia.

Het publiek, in avondtoilet: laag uitgesneden japonnen, dinner jacket, heeft zijn plaatsen ingenomen. Het schelletje heeft drie maal gerinkeld. De zaallichten worden gedoofd. Maestro Vasiliev van de Russische Opera heft zijn stok en de eerste maten van de Rigoletto weerklinken.

In de persloge zijn de plaatsen van het Nieuws onbezet gebleven. Doch ais het donker is in de zaal en het gordijn van een schuift hoor ik de voorzichtigte bewegingen van mijn vriend Van Wezel. Hij is in gezelschap van een jonge dame uit de Bataviasche society en gaat naast mij zitten. Nu is de heele persloge bezet.

— Je bent weer op het nippertje, ouwe jongen. Geen taxi kunnen krijgen?

— Jawel... Maar ik wist niet zeker of Gerrit vanavond komen zou. We hebben zoolang in de vestibule gewacht. Want als hij kwam en geen plaats had zou er wat voor me zwaaien ofschoon hij zelf toch geen recensie schrijft... Maar nu is het wel veilig...

Het was niet veilig. Want toen de voorstelling goed en wel aan den gang was en de tenor Chernienke de eerste groote aria van den hertog van Mantua inzette, werden de zaaldeuren achter ons ruw opengeworpen. Een zware figuur kwam stommelend binnen en begon zich naar voren te werken. Dit lokte protesten uit, er werd ssst geroepen, men maakte bezwaar om op te staan. Maar de laatkomer zette door tot hij in de gaten kreeg dat er geen stoelen meer vrij waren. Hij bleef stokstijf staan, uitte een krachtig woord dat een aardig eindje boven het orkest uitklonk, aarzelde even en zwaaide toen terug naar de entree, waar hij post vatte. Tijdens de heele eerste akte bleef zijn aanwezigheid kenbaar aan voortdurend geschuifel en beweeg, en half onderdrukte verwenschingen.

Bij het eerste gestommel had Van Wezel zich nerveus omgedraaid. In de smalle streep licht, die even binnenviel, zag ik dat hij spierwit was.

— verdraaid nog an toe... Nou is hij er toch... Nou zit er wat voor me op. Als ik Jenny nu maar niet bij me had...

Hij heeft verder voor de opvoering oog noch oor gehad. Tot aan de pauze zat hij daar in betrekkelijke veiligheid, al bleef de dreiging in het donker achter ons hinderlijk merkbaar. Maar nauwelijks had hij zich, met zijn charmante gezellin, naar den foyer begeven, in de flauwe hoop dat hij in 't gedrang verborgen zou kunnen blijven om later stil uit te knijpen, of een groote onbehouden bonk van een kerel, met een vuurrood woedend gezicht, stevende op hem af. En toen volgde daar, in den overvollen foyer, een tooneeltje om niet te vergeten, een intermezzo à la Gerrit Wybrandts. Want de oudgasten onder mijn lezers zullen begrepen hebben dat hij het was, G. W., broertje en plaatsvervanger van den geduchten K. W. Ongeveer als volgt:

— Wel p. tverd. mme Van Wezel!... Heb ik je daar eindelijk gesnapt? Wie

denk je voor den d. nder dat je bent?... De Paus van Rome soms? Moet jij daar verd. md nog toe met een s.... op onze stoelen gaan zitten en je directeur achter in de zaal laten staan?... Dacht je soms dat ik heelemaal bed. derd was?... Maar nou is de maat vol! Morgen d. nder ik je de laan uit!...

En dit ging nog wat in denzelfden trant door totdat hij weer dorst kreeg en naar het buffet laveerde, angstig nagestaard door Van Wezel, die zich voor de zooveelste maal heilig voornam om het Nieuws en de heele familie W. den bons te geven... maar het niet deed en de bejegening slikte, zooals ieder, die bij K. en G. W. werkte, alles te slikken placht, en zitten bleef.

Ik heb dit voorval vermeld omdat het typeerend is zoowel voor G. W. als hij een borrel te veel op had — anders was hij waarachtig nog zoo'n kwaale niet, integendeel — als voor de menschen die onder hem werkten, en in zekeren zin ook voor K. W., die in dat milieu den toon aangaf. Karel Wybrandts was van het trio potentaten, waartoe ook Berretty en Zentgraaff behoorden, de man met de meest dictatoriale, ja tyrannieke inborst. Wie zich voor hem boog, had geen kind aan hem, wie er een eigen meening op na hield en daarvoor stond, kreeg het al gauw met hem aan den stok. Zijn redactie bestond derhalve uit lieden die, hoe bekwaam overigens ook, nu niet bepaald aan een te stijve ruggegraat laboreerden. Hij kon zijn oudste medewerkers in het bijzijn van den jongsten redacteur neerzetten alsof het galeiboeven waren. Ze slikten het. Wijlen van Lidt de Jeude, kersversch uit Holland geïm-

porteerd en aanvankelijk nog wel bestemd om hem op te volgen naar het schijnt, is jarenlang het mikpunt geweest van zijn hatelijkheden. Ook hij slikte ze — totdat zijn dienstverband om was en hij wraak nam op K. W. en de zijnen in een qua opzet nogal amusant maar in de uitwerking totaal mislukt romannetje-uit-de-krantenwereld, dat nu bijna niet meer te vinden is.

Overigens had K. W., behalve de uit kolossale eigendunk voortspruitende periodieke koeienneringen van zijn personeel, ook edelmoedige neigingen op z'n actief, aardige attenties, royale gebaren waar ieder wel eens van profiteerde. En ten slotte moet de serviliteit van zijn omgeving ongetwijfeld voor een deel ook toegeschreven worden aan respect voor de inderdaad buitengemeene capaciteiten welke, zij het dan in het revolver-genre, in ruime mate zijn deel waren.

Het Nieuws was gedurende een lange reeks van jaren het blad met de grootste oplaat, hij-zelf de meest gelezen journalist. Hij was ook de meest gevreesde journalist, een feit dat hem uitermate verheugde, totdat hij tenslotte waande dat heel Indië bang voor hem was. Ieder moest voor hem wijken, zijn haan moest koning kraaien, en kwam hij polemisch in 't gedrang, wat trouwens niet vaak gebeurde, dan greep hij naar tot dusver algemeen versmadede wapens om den concurrent mores te leeren. Toen ik in Batavia woonde kreeg hij het eens te kwaad met een jong en bekwaam redacteur van de Javabode, die zich vermat een van zijn recensies — stel u voor, een recensie van K. W.! — aan de kaak te stellen. Het werd een fel geschrijf over en weer, maar de jongeman gaf geen krimp. Tijdens dezen pennestrijd, waarin K. W. zoowaar meer klappen incasseerde dan hij uitdeelde, kwam op een dag het politierapport met een kort berichtje over een Europeaan die 's nachts in een verdacht huis aangetroffen was in gezelschap van twee inheemsche vrouwen. Een vriendje van K. W. op het politie-

EEN REIZENDE BIBLIOTHEEK OP JAVA
van het Kantoor voor Volkslectuur.

bureau liet hem weten dat de hoofdperson van dit kleine drama zijn tegenstander van de Javabode was. En prompt drukte K. W. het verhaal af in het Nieuws, maar met naam en toenaam. Daaronder in een enkele regel zijn commentaar: „Niet één maar twee... Gailard, va!" Daarmee was de carrière van den jongen man in Indië voor goed gebroken, en hij verdween dan ook met stille trom. K. W. had zich gewroken.

De faam van K. W. als publicist berustte echter niet louter op zulke afkeurenswaardige onbetamelijkheden. Hij had een scherp verstand, een vlijmscherpe pen en, wat nog meer waard is, het vermogen om over ingewikkelde zaken glashelder te schrijven. Hij zag en schreef synthetisch en hierin leek hij, toutes proportions gardées, wel wat op Multatuli die eveneens, maar dan in veel sterkere mate, de gave had om het meest gecompliceerde onderwerp al schrijvende te vereenvoudigen.

Toen K. W. eens met Frans Coenen overhoop kwam te liggen, noemde deze hem in een wrang stukje een „in 't zaad geschoten Multatuli-boon". Het was bedoeld als hoon, maar in zekeren zin tevens een compliment.

K. W. had ook durf, en niet slechts met den mond en met de pen. Hij vocht op de hem eigen driftige, vaak kwetsende wijze tegen misstanden waar hij ze aantrof, tegen-uitwassen van de bureaucratie, zijn bête noire, tegen de dwingelandij van den ambtenaar die hij, als particulier sadjah, verafschuwde, en, meer in het abstracte, tegen de zwaarwichtigheid, de logheid, de traagheid van geest welke hij, met zijn voorkeur voor Latijnsche zwier, klaarheid en precisie, evenmin zetten kon. Hij brak in zijn krant, waarin hij zich uitleefde, met de lange artikels, de zwaar-op-de-handsche beschouwingen, de topzware ingezonden stukken. Zijn Bataviasche causerieën waren geschreven door een man die gepassioneerend en boeiend causeeren kon, zijn entrefilets waren snedige opmerkingen en beweringen, zijn hoofdartikels uitgewerkte entrefilets. Als men hem oppervlakkigheid verwijt, wat degelijke Hollandse collega's nogal eens plachten te doen, doet men hem zeer bepaald tekort, tenminste wanneer men oppervlakkigheid gelijk stelt met onvoldoende zakenkennis. Waar is dat K. W. een probleem nooit tot in de finesses uitploos en zich meestal tot de groote lijn bepaalde, of tot enkele details die dik aangezet werden. Maar die methode is zeer wel te verdedigen: een krant is nu eenmaal geen maandschrift, en een hoofdartikel geen inleiding in de metaphysica.

Zoo werkte ook Albert Londres, wiens reportages naar Hollandse begrippen het summum zijn van oppervlakkigheid. Maar geen journalist heeft in den strijd tegen misstanden zooveel nuttig werk verricht als deze gewezen handelsreiziger met zijn nonchalante, oogenschijnlijk zoo maar even aanstippende wijze van schrijven over de strafkolonie Biribi, over den handel in blanke slavinnen, de Jodenvervolgingen, de toestanden in de Fransche koloniën. Hij sprak maar één taal, en hij had niet veel onderricht genoten. Maar hij had een ruime dosis gezond verstand en het vermogen om scherp op te merken. En daarmee komt men ver, niet alleen in de journalistiek, vooral wanneer

men dan tevens over den geest, de pen en de durf van een Londres of Wybrandts beschikt.

Op de durf van K. W. is wel eens gesmaald. Men vertelde van door hem beleedigde lezers die met een karwats zijn bureau binnenstoven en hem daar afranselden, terwijl de ridder van de pen moord en brand schreeuwde. Maar deze en dergelijke verhaaltjes, ofschoon ze misschien op waarheid berusten, bewijzen niets tegen zijn persoonlijke moed. Men kan gillen als men zijn vingers brandt of in een speld gaat zitten, en toch een held van den geest zijn. De durf van K. W. wordt veelal daardoor bevestigd dat hij schreef, zooals hij verkoos, ook als hij wist dat er een pak slaag op kon volgen, of nadat er een aframmeling aan vooraf gegaan was.

Van die durf vertelde mij indertijd in Parijs een collega een aardig staaltje. Hij had een communistische meeting ergens op Montmartre bijgewoond waar ook K. W. tegenwoordig was. Een van de sprekers had in den bekenden meetingstijl een loflied gezongen op het communistisch paradijs en daar een fellen aanval op het kapitaal aan vastgeknoopt. Van de aanwezigen kwam niemand in debat, ofschoon de Parijzenaars nu niet bepaald op hun mondje gevallen zijn. Maar toen stond K. W. op. Hij was vroeger een blauwen Maandag in Rusland geweest en had daar een in Hollandsche oogen hyper-oppervlakkige reportage over geschreven. Maar oppervlakkig of niet, hij nam het woord en met de parmantige zelfverzekerdheid, welke men zoo goed van hem kent, vertelde hij het verbaasd gehoor dat de spreker van zoeven gezwamd had over dingen waar hij geen sikkepit verstand van had en dat men, als men dan toch voor den gek gehouden wilde worden, beter nog eens de sprookjes van Moeder de Gans kon gaan lezen. Wie wel eens een extremistische meeting in Frankrijk bijgewoond heeft zal het met me eens zijn dat er een behoorlijke portie durf vereischt is om in een dergelijk milieu als vreemdeling het woord te voeren, lijnrecht tegen de meerderheid in.

K. W. hield van Frankrijk en de Franschen, en had in zijn schrijven veel van de Fransche zwier en luchtigheid. Hij was kleurig, soms geestig, vaak sarcastisch, altijd willekeurig, meestal irriteerend. Maar hij was nooit vervelend. Wie hem begon te lezen las door tot het eind, en dat is tenslotte het groote criterium. Wat men hem verwijten kon was dat zijn strijd tegen maatschappelijke euvelen tegelijkertijd, en misschien wel in de eerste plaats, een strijd vóór K. W. was. Hij vocht vooral om zich te doen gelden. Daarom was zijn humor ook bijna altijd spot ten koste van een ander. Zijn raileries hadden een wrangen inslag, zijn sarcasme kwetste vaak zonder noodzaak, zijn tropenstijl was dikwijls van alle chevalerie gespeend. „Ik voor mij hoor liever een gramphoon", schreef hij eens in een recensie over een niet al te bekoorlijke zangeres. Waarop hij volgen liet: „En die zie ik ook liever".

Zoo tegen het einde der twintiger jaren begon het aureool om het nu witte hoofd van K. W. te tanen. Hij was niet meer de eenige gevreesde man van de pers: Berretty en Zentgraaff deden hem ernstige concurrentie aan. Hij had buiten

waarin hij er ernstig over dacht zich voor goed terug te trekken, maar die werden weer gevolgd door periodes van hard werken. In zijn schrijven bleef hij steeds de oude, heftige, autoritaire K. W.

Zijn einde harmonieerde met zijn bewogen levensloop. Hij was niet de man om na een lang aftakelingsproces aan verval van krachten te sterven. Zooals hij geleefd had, zoo verscheidde hij, met éclat. In 1929 had hij een ongeluk met zijn auto. Hij sprong er uit, vlak bij een steenen paal. De paal ging niet uit den weg. K. W. week evenmin, hij week immers nooit, en deze laatste botsing maakte een einde aan een leven dat zoo overrijk aan botsingen was geweest. Met hem ging, indien al niet de nobelste, dan toch wel een der meest onverschrokken en belangwekkende figuren uit de Indische pers heen. En hoe mat klonk het concert toen zijn schetterende trompet voor altijd verstomd was...

OPROEP

van den Minister van Oorlog

In mijn radiorede van 28 September 1945 werd door mij medegedeeld, dat ik voor de taken, welke ons leger in Indië te wachten staan, nog 15.000 oorlogsvrijwilligers zou noodig hebben.

Nu in de afgelopen periode met het oproepen dezer oorlogsvrijwilligers een aanvang werd gemaakt, is gebleken, dat zeer velen aan dezen oproep geen gehoor meer gegeven hebben. Dit is begrijpelijk, immers zij, die het langst op hun beurt hebben moeten wachten, hebben in verschillende gevallen werk gevonden.

Er is hiervoor echter nog een belangrijke oorzaak, n.l. talloze oorlogsvrijwilligers, die als eerste voorkeur dienstneming bij de luchtvaart, marine of mariniers te kennen hadden gegeven, bleken niet bereid deze voorkeur te wijzigen en zich voor de voor Indië bestemde troepen te doen inschrijven, ondanks het feit, dat er voor hen geen plaats bij het dienstvak hunner keuze beschikbaar was.

Helaas heeft zich bovendien de toestand in Indië na 28 September in ongunstigen zin ontwikkeld. Deze ontwikkeling maakt het noodzakelijk om tusschen heden en het tijdstip, waarop de eerste divisie kan worden uitgezonden, nog sterkere contingenten troepen naar Indië te zenden.

Ik ben overtuigd, dat het noch de bedoeling is der Nederlandsche bevolking noch der oorlogsvrijwilligers om in dit moeilijke tijdsgewricht voor ons vaderland verstek te laten gaan.

De Regeering doet dan ook een dringend beroep op alle jonge mannen, welke zich als oorlogsvrijwilliger hebben laten inschrijven om aan de oproepen, welke hen nu bereiken, gehoor te geven. Dit geldt ook voor de oorlogsvrijwilligers, die geboren zijn in de jaren 1925, '26 en '27, welke ik eerst meende niet direct noodig te zullen hebben. Hun wordt verzocht zich alsnog ten spoedigste te melden bij het aanmeldingsbureau, waar zij geregistreerd zijn, ten einde hun inschrijving te vernieuwen. Hun uitzending kan binnen korten tijd tegemoet worden gezien.

Het gaat om de eer en de toekomst van Nederland en Indië beide.

De Minister van Oorlog,
Mr. J. MEYNEN.

's-Gravenhage, December 1945.

Vorst Mangkoe Negoro VII

Een groot vriend van Nederland ging heen

Een duisternis, zóó dicht en zóó beangstigend als alleen maar genoemd wordt in de oude verhalen van kosmischen chaos en Godenschemering hangt over de oude Javaansche Vorstenlanden, sprookjeswereld van heilige Hindoe-mythen; statige, onverstoorbare voornaamheid; serimpi's, bodojo's, wayang-wong en het gouden wonder van den gamelan. Een ondoordringbare onzekerheid, grijs en beklemmend als een najaarsmist staat tusschen dat tropisch ginds en deze lage, kille landen aan de Noordzee. Slechts af en toe bereikt ons een bericht, dat amper meer is dan een gerucht, maar een van die berichten, waarvan de juistheid thans helaas reeds vaststaat heeft de vrienden van Insulinde, in het bijzonder van Java diep geschokt, omdat het den dood meldde van een groot en verknocht vriend van het Rijk der Nederlanden: het heengaan van Zijne Vorstelijke Hoogheid Pangéran Adipati 'Ario Mangkoe Negoro VII van Soerakarta; gestorven tijdens de Japanse bezetting onder omstandigheden waarover nog niets met stelligheid te berichten valt. Van de vele, soms zeer sensationele geruchten, die tot hier door drongen blijken die, welke van een geweldadigen dood gewag maakten, wel onjuist te zijn, andere mededeelingen bereikten Holland over een krijgsgevangenschap: de Mangkoe Negoro zou, aan het hoofd van zijn, modern bewapend legioen, tot het laatste oogenblik heldhaftig weerstand hebben geboden aan den bandjir der samurai-benden, die Azië in een „onbewaakt oogenblik" meenden te kunnen onderwerpen aan hun eigen, imperialistisch streven. Men wijst te vertellen van gevangenschap op Formosa of in Japan, in Thailand en elders, de latere berichten deelen mede dat Vorst Mangkoe Negoro de zevende zijn laatste levensjaren een gevangene der Japanners was op Java zelf. Wat van dit alles de juiste lezing is zullen wij eerst later vernemen als de nevel der onzekerheid over het schoone Java is opgetrokken en Westersche en Oostersche elementen van orde en gezag in het bloedig tumult van onverantwoordelijk extremisme en rampokpartijen weer „ordo ab chaos" zullen hebben gesteld.

Eerst dan zullen wij weten welke bloedige, misschien tragische geschiedenis er is geschreven achter de muren van „kratons" en „dalems" en van welke nieuwe dingen de oude, eerbiedwaardige waringins zullen fluisteren. God geve dat Indië's vrienden zullen kunnen zeggen: „De hemel zij dank, het valt mee....." Want naast de zorg om de duizenden levens van onze eigen familieleden: mannen, vrouwen en kinderen en onze verwanten in de groote Indo-Europeesche wereld, gaan onze gedachten in groeiende bezorgdheid uit naar de vele Indonesische vrienden, hoog en laag, die — wij weten het en hoorden het in spontane verontwaardiging — evenzeer geteisterd worden door de demonische woede van de vernielers, die in het land der sawah's en vulcanen woeden als de Raksaka's uit de heilige verhalen van Mahabharatha en Ramayana.

Een dier vrienden van Nederland en zeker niet toevallig een der allerhoog-

sten, is als slachtoffer van het oorlogsgeweld gevallen en wij herdenken hem hier in de kolommen van „Het Indisch Nieuws", met weemoed en grooten eerbied: Z.V.H. Pangéran Adipati 'Ario Mangkoe Negoro VII.

Hij was — zeide eens een hooggeplaatst Nederlandsch ambtenaar in Insulinde: „...een krachtige figuur en een Javaan met wereldbegrip".

Als jongen reeds een persoonlijkheid.

Het geheele leven van den Mangkoe Negoro bewijst dat hij een krachtige figuur was, voorbestemd om leiding te geven, rechtschapen, kordaat en onkreukbaar.

Hij werd op 12 November 1885 te Solo geboren als zoon van Z.V.H. Pangéran Adipati Ario Mangkoe Negoro V en Bandoro Radèn Poernamaningroem. Zijn naam luidde Bandoro Raden Mas Soeparto. Bij het bereiken van zijn achttiende levensjaar werd hij gerechtigd tot het

† VORST MANGKOE NEGORO VII.

voeren van den titel Hario en van den naam Bandoro Raden Mas Hario Soerjo Soeparto. Hij was dus nauw aan de hoogste leden van het Mangkoe Negoro'sche Huis verwant en als zoodanig had hij, mits hij zich maar bij de omstandigheden had willen neerleggen een onbezorgd leventje van luieren en van nietsdoen kunnen leiden, het „dolce farniente" dat het bestaan uitmaakte van den jongen adellijken Javaan uit zijn dagen, misschien later met een of andere decoratieve sinecure. In dien tijd, nog in de tweede helft van de vorige eeuw, heerschten er in de Vorstenlanden oude tradities, die thans reeds overleefd zijn en waaraan het jongere, vooruitstrevende intellect der Vorstenlandsche Javanen zelf reeds een einde maakten: een Javaansch aristocraat kon onder de vleugelen van het hoofd der vorstelijke familie een rustig, onbekommerd bestaan leven, mits... Ja, mits hij zich maar neerlegde bij die oude, patriarchale, oostersche tradities en wilde leven als een kas-

plant, een exotische kas-orchidee. Maar dat was nu juist wat den jongen Soeparto in 't geheel niet beviel. Zijn omgeving heeft het herhaaldelijk verklaard: als jongen was hij reeds een sterke persoonlijkheid met een onbedwingbaren hang naar individueele onafhankelijkheid. Hij had een niet te temmen lust tot weten en kennen, een uitgesproken neiging tot studie. Hij wilde werken en „zijn bestaan op aarde rechtvaardigen door arbeid en daden". Maar juist dat maakte dat hij zich weldra in een warnet van moeilijkheden werkte. De dingen die hij persoonlijk voor zich begeerde, waren geen usance onder de jongere menschen van dien tijd in het milieu waaruit hij kwam. Soeparto echter zette door. Hij wist dat de conflicten niet konden uitblijven met zijn conservatieve omgeving, maar hij risceerde dit, vast besloten de consequenties van zijn daden te dragen. Na den dood van zijn vader (1896) was hij afhankelijk geworden van diens opvolger, zijn oom Vorst Mangkoe Negoro VI. Hij richtte tot dezen vorst een verzoekschrift hem in de gelegenheid te willen stellen om te studeeren. De vorst, overigens een wijs en vooruitstrevend man, maakte echter niet veel haast met dit verzoek, de heele aangelegenheid duurde den voortvarenden Soeparto véél te lang en hij besloot de zaak te forceeren. Hij nam afscheid van zijn verblufte omgeving en begaf zich op zeker en dag op reis. Daarmee verbrak hij alle banden. Hij trok de grenzen van zijn eigen veilige bestaan over en ging een nieuwe, vreemde, voor hem verre van veilige wereld binnen. Het was duidelijk wat gebeuren moest: het verzoekschrift bleef liggen. Hij had zijn eigen leven in zijn eigen handen genomen en droeg nu verder — noodwendig — geheel alleen de zorgen en lasten voor zijn bestaan met zich mee.

Soeparto, intelligent en ijverig, muntte echter zóó uit dat hij een betrekking kon krijgen.

De wereld in . . .

Het was waarlijk geen „prins-heerlijk" leventje wat hem wachtte. Hij werd niet betaald met een „vorstenloon". Na eenigen tijd lukte het hem hulpschrijver te worden en met hard werken bracht hij het tot mantri-kaboepaten te Demak. In zijn vrije uren bleef hij zich wijden aan studie. Van overgelegd geld kocht hij boeken. Maar ook dit leven duurde niet lang. Een conflict met den regent maakte, dat hij in zijn toch reeds moeilijken werkkring van verschillende zijden werd lastig gevallen.

De jonge Soeparto brak voor de tweede maal. Met bloedend hart trok hij opnieuw weg uit zijn omgeving. Een zware, duistere tijd begon. Misschien ook wel: de tijd waarvan hij menschelijk het meeste heeft geleerd. Maar in ieder geval: een beproeving en wellicht: de somberste, bitterste tijd van zijn leven, deze laatste donkere jaren van gevangenschap en eenzame machteloosheid uitgezonderd. Hij reisde verder, van kampong naar kampong, dessah naar dessah, stad tot stad, vergezeld van één onafscheidlijken, trouwen bediende. Vrijwel geheel Java

trok hij rond, in luxueuse oogenblikken in een derde klasse wagen, soms ook te voet... Het kwam voor dat hij in één dag het doel van zijn reis niet kon halen. Dan kwam hij een dessah binnen, noemde zijn naam en kreeg met oostersche gastvrijheid en gulheid een verblijf voor den nacht. De zoon van een vorst leefde als de zoon van zijn volk, onder zijn volk.

Maar er kwam licht. In 1912 werd er door het Nederlandsche Gouvernement een translateur gevraagd. De heer G. F. van Wijk, resident van Soerakarta ontmoette hem en stelde belang in hem. Soeparto solliciteerde. Deze taak: als tolk te kunnen dienen en vertalingen op zich te nemen, leek hem zeer. Er waren maar weinig sollicitanten, want voor translateur wordt zeer veel vereischt. Zoowel de Nederlandsche taal als de Javaansche talen moest men volledig beheerschen. Doch reeds toen bleek Soeparto's belezenheid in de Javaansche letterkunde en zijn aangeboren talent en belangstelling voor het literaire. Ook zijn Hollandsch was voortreffelijk. En tot veler verbazing werd de betrekking toegerekend aan den jongen man, zonder academische, zonder zelfs eenige officieele vorming.

De tijd die nu kwam was voor Raden Mas Hario Soerjo Soeparto een belangrijke. En niet alleen voor hem: ook voor zijn omgeving. Men zag hoe merkwaardig snel hij zich ontwikkelde en hoe groot zijn tact was om met menschen om te gaan. Ook het leven onder het Javaansche volk werkte in hem na. Hij werd gegrepen door de ideeën, die in zijn tijd gisten onder de jongere Javaansche intellectueelen. „Boedi Oetomo” („het Schoone Streven”) werd opgericht. Er leefden daar droomen, gedachten en idealen, die de harten sneller deden kloppen. Soeparto nam aan deze bewegingen deel. Doch hij deed het weer op zijn eigen, persoonlijke, onafhankelijke wijze. Een nieuw nationalisme was voor hem gebonden aan evolutie. Hij wilde even vurig „vooruitgang” als anderen. Er mocht geen stilstand meer zijn, nu het ontwaken eenmaal was geschied. Maar de weg der evolutie was voor hem een „conditio sine qua non”. Hij zocht langs wegen van geleidelijkheid een opbouwend werk te verrichten. In die jaren werkte hij journalistiek mee aan het Javaansche blad „Daima Kanda”. Zijn artikelen trokken de aandacht. En meer en meer werd de wensch in hem levendig om Nederland te zien, te leeren kennen en te leeren begrijpen. Hij wilde onder de Nederlanders wonen zooals hij het onder de Javanen had gedaan. En hij kreeg zijn kans.

Van Java-zee naar de Noordzee.

In 1913 kwam hij naar de lage landen aan de Noordzee. Een geheel vreemde, verbijsterende wereld, waarin alles nieuw en zonderling leek. Twee jaren duurde zijn verblijf in ons land. Van Juli 1913 tot einde Mei 1915. Een korten tijd, maar twee uiterst belangrijke jaren. Hij bezocht de Leidsche universiteit, werd ingeschreven als student en wijdde zich aan Oostersche talen. In de sleutelstad ontmoette hij een anderen jongen en adellijken Javaan, die er rechten studeerde. Zij sloten vriendschap. Het zou een vriendschap worden voor het leven. Die lndgenoot was Raden Mas Noto Soeroto, de later bekend geworden dichter. Op hun studentenkamer lazen zij hun eigen, oude letterkunde, maar ook Nederlanders. Van

de tachtigers trok vooral van Eeden, met zijn socialen inslag hen onweerstaanbaar aan. Doch zeer diep trof hen de figuur en het oeuvre van den grijzen Hindoe-dichter en Goeroe: Sir Rabindranath Tagore. Lang duurde die tijd van lezen en studeeren niet. Een onverwacht gebeuren volgde: de bliksem sloeg in en zette Europa, het werelddeel van het ras dat zichzelf zoo vaak als het „superieure” had aangekondigd, in lichte laaie. 1914. Augustus. Critieke, gevaarvolle en angstige dagen ook voor Nederland. Beide Javanen hebben zich vrijwillig gemeld voor den militairen dienst. Soeroto wordt

DE RATOE TIMOER
de echtgenoot van den Mangkoe Negoro.

huzarenofficier, Soeparto klimt op tot luitenant bij de Grenadiers.

Raden Mas Hario Soerjo Soeparto heeft hiermee getoond dat hij het meende met zijn ideeën betreffende samenwerking en evolutie. „De kleine korporaal”, noemden de groote blonde grenadiers uit de Alexanderkazerne in Den Haag, hun kleinen bruinen escouade-commandant. Herinnering aan een kleinen man, die een keizer werd. Soeparto werd wel geen soldatenkeizer. Doch dat hij wél een goed vorst zou worden, droomde toen nog niemand. Hij werd sergeant, vaandrig en dan officier. De zoon van Vorst Mangkoe Negoro V legt als luitenant op het vaandel den eed van trouw aan Koningin Wilhelmina af. In 1916 repatriëert hij.

Op Java teruggekeerd krijgt hij een functie als adjunct-controleur bij agrarische zaken. De tijd van ellende, gebrek en zwerven is nu voorbij. Al lang heeft hij door zijn karakter en gaven de aandacht van het gouvernement getrokken. Hij wijdt zich onmiddellijk weer aan zijn oude taak: de geestelijke ontwaking en ontwikkeling der Javanen. De oorlog in Europa heeft hem veel, zeer veel te denken engegeven. Hij wordt gekozen tot voorzitter van „Boedi Oetomo”, waaraan hij al vóór zijn vertrek naar Holland medewerkte.

Geroepen tot troonopvolger.

En dan: volkomen onverwacht voor het groote publiek komt, wellicht ook voor hem zelf overrompend: zijn benoeming tot hoofd van het Mangkoe Negoro'sche Huis: op 3 Maart 1916, met daaraan verbonden het voeren van den titel Pangeran (Prins) Adipati Ario Praboe Prangwadono. Sedert zijn veertigste jaar (naar Javaansche jaartelling) voerde hij overeenkomstig de traditie den hoogsten titel van Pangéran Adipati Ario Mangkoe Negoro de zevende, zelfbestuurder over een rijk van anderhalf miljoen inwoners (in 1930) dat zoo groot is als het Groot Hertigdum Luxemburg en het Vorstendom Monaco tezamen.

Zoo is de zwerver door Java, de student van het studentenkamertje in Leliden op den troon zijner vaders gestegen. Zoo is dit wonderlijk, romantisch leven als uit een sprookje van Sheharazade, een verhaal uit duizend en één nacht tot zijn volle ontplooiing gekomen, van eenzaam zwerver tot Vorst.

De Mangkoe Negoro heeft die verantwoordelijke taak onmiddellijk hoog opgenomen. Het gouvernement heeft van den aanvang af gevoelt dat hij geen „stroomman” was, doch een sterke persoonlijkheid met een wil. Een bewust karakter, open voor goeden raad, doch onverbiddeijk daar waar hij meende niet te moeten en mogen wijken. Een sterke leiding volgde in zijn rijksgedebied. Dr. Th. M. Metz, destijds secretaris van de Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Duitschland — kenner van de toestanden in het Oosten — heeft in zijn helder geschreven en boeiend werk „Mangkoe Nagaran”, analyse van een Javaansch vorstendom, een voortreffelijk en instructief overzicht gegeven van de ontwikkeling van dit Rijk en van zijn economische en cultureele beteekenis (Nijgh & van Ditmar N.V. R'dam 1939, 2e druk) op vrijwel ieder gebied: rechtspraak; militaire zaken (het Mangkoe Negoro'sche legioen was een modern bewapende macht, die schouder aan schouder met de Nederlanders vocht tegen de Japaners); landbouw en agrarische politiek, bosch- en marktwezen, commercieele zaken en zeker niet in de laatste plaats onderwijs en hygiëne, heeft Vorst Mangkoe Negoro de zevende blijk gegeven van zijn inzicht, wijs beleid en vooruitstrevendheid. Zijn gebied mocht een voorbeeld heeten. Ook voor kunst en wetenschap interesseerde hij zich. Het was de Mangkoe Negoro die krachtig medewerkte bij het oprichten van het Java-Instituut, die het prachtige tijdschrift „Djawa” in het leven riep, die een eigen Javaansche architectuur aanmoedigde en de wayang-wong, danskunst en muziek ijverig bleef bevorderen.

Er verschenen van zijn hand enkele publicaties over „De reis van R. M. H. Soerjo Soeparto naar Europa” en een studie „over de Wayang-Koelit (Poerwa).

De kleuren van het Huis van Mangkoe Negoro zijn groen-geel. „Pari-anom”, zegt de Javaan. Hetgeen zeggen wil: „rijpende rijst”. Als men weet dat de rijst als een kostbaar geschenk der Goden aan de menschheid wordt beschouwd, kan men slechts zeggen dat het leven van Vorst Mangkoe Negoro daarvan een symbolische getuigenis is geworden.

Wij gedenken hem in eerbied en dankbaarheid. Zijn naam zal niet verloren gaan.

Als het in Indië eens te warm is

Nog een warmte-drama

Het andere warmte-drama speelde zich af op een hydrografischen opnemer.

Wij lagen onder den wal van de westkust van Borneo in het seizoen van het „ladang” branden. Dan worden enorme oerwouden verascht voor den drogen rijstbouw en de heete, natte atmosfeer is bezwangerd met asch-deeltjes tot ver in zee. Een scherpe brandlucht prikkelt in den neus, de rookwolken verspreiden zich als een dikke mist over het zeeoppervlak en daar doorheen schijnt de zon als een vurige bol. Men kan haar in het gelaat kijken, maar niettemin is haar brand meedoogenloos.

Wij tobden al dagen lang in dien mist; geen landpunt, geen opnamebaken was te zien; ons werk lag stil en met een viermijlsvaartje scharrelden wij door de olievlakke zee naar een ander gedeelte van ons terrein, in de hoop daar beter zicht te treffen.

Nu is er op een opnemer altijd veel te doen. Gaat het opnemen niet, dan is er altijd een massa te cijferen en te kaartteekenen, maar in die hitte was dat een echt pestwerk. Toch was het een zegen, dat de arbeid tenminste afleiding gaf; wij, jonge officieren bleven althans in evenwicht, terwijl de dokter en de officier van administratie den heelen dag tijd hadden om aan de warmte te denken. Op een opnemer, die zes weken in zee bleef en tien dagen ververschte, had de secretaris het overmatig druk in de haven met het aanvullen der victualie, gage-uitbetaling en het invullen van bergen staatjes. Was die drukte afgeëbt dan kwam de stille tijd. En wat den dokter betreft, die moest zich werk scheppen, want op zoo'n kleinen opnemer met een équipage van jonge, kerngezonde kerels had hij een „lauw bestek.”

Beide heeren hadden dus tijd te over om te kankeren op de hitte en leden er meer onder dan wij. Bovendien kwam er nog wat bij. In de eerste plaats waren zij niet jong meer en dan wordt men minder „tropenfest”. Verder voelden zij zich op het kleine, ouderwetsch ingerichte scheepje niet „senang”; de dokter omdat hij celibatair en dus erg verwend was en de secretaris, zooals de officier van administratie in de Marine genoemd wordt, omdat hij getrouwd was.

De paradox dat de gehuwden en de ongehuwden geen van beiden op het scheepje konden aarden is gemakkelijk te verklaren.

Van den dokter deed ik het al, en ik kan er bijvoegen, dat hij abnormaal corpulent was, permanent bezocht werd door „rooden hond” en een lekkerbek was, die niet wennen kon aan den eenvoudigen, weinig gevarieerden kost, die nu eenmaal op een lang in zee zijnd schip wordt opgeschaft. De secretaris daarentegen was broodmager en ziekelijk. Vooral de gal spookte vaak bij hem, wat niet bevorderlijk was voor zijn humeur. De man had dan ook echt „het Indië in”. En eigenlijk was hij zoo sukkelend, omdat hij getrouwd was.

Thuis in het verre vaderland tobde zijn vrouw zich af met een schimmetje geld en drie opgeschoten brandals van jongens. Eens in de zes weken kreeg hij post, brieven van drie maanden oud waren er onder, en nooit stond er wat opwekkends in.

Het was verre van prettig weer voor zes weken naar zee te gaan en machteloos een schoolrapport te lezen met meer vieren dan zevens, of in het ongewisse te blijven over de hersenschudding van den kwajongen, die bij het appels stelen uit den boom gevallen was. Dan was er bovendien nog die eeuwige druk van de finantiën, want in dien tijd was het salaris van een marineofficier bedroevend laag.

Het heette, dat wij vergulde armoede leden, maar zij was niet eens verguld.

Ongehuwden kwamen er wel, vooral bij de opname, waar een toelage aan vast zat, zoodat wij veel te weinig meevolden met den ouderen collega, wiens eenige fout was, dat hij te jong getrouwd was.

En zoo was er op het einde van de maand altijd ruzie over de gamelle-rekening, die vooral onder invloed van den dokter opgejaagd werd, terwijl de secretaris viel over elke uitgave, die niet strikt noodzakelijk was.

Enfin, de secretaris dreef door, dat het ei aan het ontbijt niet op de algemeene rekening gebracht mocht worden en een ieder die een ei wenschte er apart voor gedebiteerd werd, maar de dokter kreeg zijn zin, dat er Zondags en op „graatjesdag” (Woensdag) kostelijke blikjes opgemaakt werden. En de secretaris was dan boos en weigerde ostentatief een glas fijne bourgogne, die de royale dokter bij elke gezochte of ongezochte gelegenheid uit zijn eigen voorraad schonk.

Op die manier boterde het niet erg tuschen het tweetal, dat door leeftijd, ancienniteit en vrijen tijd op elkaar aangevoelen was, en explosies zouden allang uitgebroken zijn, als zij zich niet geneerd hadden voor de collega's met een krul minder op den mouw. De onmenselijke hitte gooide echter op een kwaden avond alle remmen los.

Het was graatjesdag. Op de doorgeslagen snert van het scheepsrantsoen volgden croquetjes van bullebief, ook van het rantsoen, toen een of ander touwig vleesch en groente uit blik en een loodzware tulband ook uit blik, het menu doorgespoeld met warm water. De dokter kieskauwde; de secretaris keek zuinig; wij jongeren smulden en lieten de conversatie over aan de twee baantjesgasten (minder hoffelijke term voor niet-combatanten).

De dokter vertelde gemelijk, dat hij geld uit zijn kastje miste en zijn hutjongen verdacht van lange vingers. Toen vatte de secretaris, ex-officio de man der wet, vuur en verweet den arts, dat hij geen lade en geen kast in zijn hut afsloot en den hutjongen dikwijls order had gegeven geld van het slordig in de kast geworpen bankpapier te nemen, als hij te lui was om zelf naar zijn hut te gaan. Dat was niet vriendelijk gezegd, maar waar, want de dokter liet letterlijk alles aan zijn hutjongen over tot het vullen van zijn portemonnaie toe, als hij naar den wal ging.

„Als die vent niet tegen de verleiding kan „repliceerde de arts giftig” dan moet hij jongen bij jou worden; je houdt je haarborstel zelfs achter slot!”

„En mijn mond ook” zei de secretaris op zijn beurt” ik flap er tenminste geen ongepastheden uit. En begrijp één ding goed en dat is, dat als jij de kat op het spek bindt en een inlander als het ware diefstal suggereert, jij moreel schuldig bent, als hij zijn vingers vuil maakt aan jouw geld. Als ik als fiscaal zoo'n man berechten moest, kreeg hij een minimale straf en jij zou een leelijke pijp rooken in mijn requisitoir.”

Toen had je de poppen aan het dansen. Verwijten bliksem den heen en weer; de tafelpresident, de oudste officier, kon geen vrede stichten en hief de zitting

HET VERLATEN STRIJDTONEEL DER JAPPEN OP TARAKAN.
De verwoestingen op de olievelden.

midden onder den tulband op, want hij zag boven den koekoek (de lichtkap boven de longroom), het hoofd van den Ouwe, die in zijn kajuit de ruzie had gehoord.

Bij het opstaan van tafel, snauwde de secretaris, witgloeiend van drift, den dokter toe: „Ik beklaag mij bij den commandant wegens je optreden tegen mij in tegenwoordigheid van collega's van lagere rang.”

„M'n zegen” riep de dokter, rood als een kreeft, terug „dan zullen wij eens zien of de commandant jouw eeuwig gekanker in de longroom waardeert en dan zal hij eens hooren, dat al je kwaadsappigheid enkel en alleen komt van je nijd, omdat ik het verdom je af te keuren voor de tropen!”

Wij jongeren smeerden 'm en meden neutraliteitshalve het contact met de strijders, maar van uit „oppertjes” (schuilplaats) aan dek zagen wij met eenige binnenpret, de broodmagere secretaris, ondanks de zwoele hitte, in snellen pas, aan bakbord „halfdekjes slaan” (op en neer wandelen op het halfdek), stuurboordskant overlatend aan den dokter, die in uiterst tangzaam tempo heen en weer waggelde, tot hij buiten adem neerzeeg op den rand van den wijd openstaanden koekoek. Tot nieuwe uitbarstingen kwam het niet, daar de ouwe, heelemaal achteruit bij de log, met gekruiste armen post had gevat, klaar om in te grijpen, als de kemphanen elkaar weer zouden aanvliegen.

Eindelijk werd ook de secretaris moe en dook in zijn hut om er den gruwelijken nacht door te brengen. Hij was de eenige van den état-major, die het in de hut kon uithouden. De andere officieren prefereerden een zeildoekschon dekstoel, al verrezzen zij 's morgens daaruit zoo stijf als een lat. Zij hadden gelijk, want niet alleen waren de hutten broeikassen, maar bovendien vierden de kakkerlakken hoogtij in die afschuwelijke hitte en er is niets walgelijker dan, wakker gemaakt door gekriebel op de lippen, te merken dat zoo'n vieze tor zijn dorst lescht in je mondhoek.

Het werd stil aan dek; de heeren in de dekstoelen, gerijd langs de railing, slapen in en niemand bekreunde zich om den dokter, die stevig geplant op den koekoekrand, eerst voor zich uitstaarde met de handen op de knieën, daarna, overmand door slaap, de ellebogen stutte op zijn dijen en zijn zware hoofd op de handen. Zoo zag ik hem roerloos zitten, toen ik hem tegen twaalfen passeerde, op weg naar de brug om mijn hondewacht (12 uur—4 uur 's nachts) te loopen.

Twee uren van de wacht gingen traag voorbij. Waar wij voortsukkelden was geen scheepvaart, geen stroom en geen rif; een enkele blik op het kompas was voldoende om te zien, of wij koers hielden.

Doch kort na vier glazen (twee uur) deed een zware slag achteruit mij schrikken en ik raakte even mijn „tramontane” kwijt, toen de klap gevolgd werd door het vreeselijk gegil van een mensch in doodsnood.

„Muitelij, een overval op een officier!” schoot mij door het hoofd. Een dwaze gedachte op ons scheepje met zijn brave Ouwe en een vroolijke, tevreden équipage. Maar ja, men werd half gek van de hitte!

Binnen een paar seconden had ik den onderofficier van de wacht op mijn post naast den roerganger en rende ik naar

achteruit, waar ik den commandant en alle officieren in de grootste zenuwachtigheid in de longroom vond. Eenigen waren druk in de weer met den dokter, die in zijn geweldige massaliteit op den vloer lag, terwijl anderen den hysterisch gillenden secretaris stevig vasthielden.

Niemand begreep er iets van, maar ik kon althans het ongeluk met den dokter verklaren en riep snel:

„Hij is op den rand van den koekoek in slaap gevallen, heeft zijn evenwicht verloren en is door het gat gevallen.”

„Hoe is dat mogelijk, mijnheer” merkte de verbandmeester op, die ijverig bezig was zijn baas te betasten en bij te brengen, „dan moet de dokter precies tusschen de twee dekstukken doorgegleden zijn. Die geven geen centimeter speling en hij heeft niets gebroken en alleen een vervaarlijke blauwe plek op zijn rug.”

Niemand begreep het wonder, doch de dokter kwam spoedig bij en bevestigde mijn diagnose met de laconieke opmerking tegen zijn factotum: „Ik rolde omhoog door den koekoek, en als ik val, val ik goed. Ajo, help me op mijn beenen en niets uit de apotheek hoor; laat de hofmeester mij een glas wijn brengen van mijn bourgogne, begrepen?!”

Hij was ontzeggelijk geniaal gevallen en zijn vet had den klap op den vloer zoo elastisch opgevangen, dat hij er met zijn blauwe plek afkwam.

Met den secretaris hadden wij heel wat meer te stellen. Hij kwam pas tot kalmte na een stevige dosis broom en toen vertelde hij, dat hij een gruwelijke nachtmerrie gehad had. Hij hoorde een zwaren slag en zag de dokter zijn hut binnenstormen. Die wierp zich met zijn zware lichaam op hem; hij voelde zijn body kraken en platmangelen, maar kon zich toch losrukken en den aanvallener uit zijn hut drijven. Hij vervolgde den dokter tot in de longroom en daar velde hij hem met één vuistslag neer.

Op het hooren van het met horten en stooten uitgebrachte verhaal, lachte de dokter meewarig en zei doodbedaad: „Dat vuistje van jou had ik liever gehad dan dien harden vloer. Maar, hoor eens amice; ik wil je nu wel zeggen, dat ik er niet langer bezwaar tegen heb om een spoedcertificaat voor je repatriëring uit te schrijven.....”

Toen glom plotseling het gezicht van den armen zenuwlijder en hij greep de hand van zijn vroegeren vijand.

De kalmte keerde terug. Ik ging weer naar de brug en niets verstoorde meer de tweede helft van de hondenwacht. Daarna probeerde ik te vergeefs een paar oogen vol slaap te vatten en katterig kwam ik als naschafter aan het ontbijt, waar de hofmeester mij een paar kostelijke spiegelieren met ham voorzette.

„Een tractatie van den secretaris, meneer” zei hij en daaruit begreep ik, dat er een wonder aan den zuinigen collega voltrokken was.

En zoo was het. Op de rest van den torn was hij de eenige, die geen last had van de hitte. Met lust arbeide hij aan zijn dienstovergave, van 's-morgens vroeg tot 's-avonds laat. Ook het humeur van den dokter werd beter, maar hij kon er zich toch pas toe brengen om het certificaat met alle bijbehorende paperassen te schrijven, toen de warmtegolf voorbij getrokken was.

En toen was ook de tijd van ververschen aangebroken, en in die tien dagen kreeg de secretaris zijn thuisvaartbrief en het schip zijn opvolger.

Den dag voor ons vertrek naar zee, gaf de secretaris een afscheidsfuij, die klonk als een klok en de laatste, die hem op den valreep de hand schudde, was de dikke dokter. Hij moest nog een jaar tobben met zijn corpulentie en zijn rooden hond; voor hem was er geen dokter, die een spoedcertificaat kon schrijven.

M.

In tegenstelling tot Java zijn op de Buitengewesten alle krachten bezig met het herstel van de verwoeste objecten.

Balata

Balata is afkomstig van de bolletree en is een mededinger van de getah pertsja. Het wordt hoofdzakelijk gebruikt voor isolering van onderzeesche telegraafkabels, drijfriemen, golfballen, schoenzolen (Dick's) en wordt vermengd met rubber voor autobanden. Het heeft een groot weerstandsvermogen en is, met rubber vermengd, zeer geschikt voor artikelen, die aan groote slijtage onderhevig zijn. De wereldproductie is beperkt. De productielanden zijn Suriname, Britsch- en Fransch Guyana en Venezuela.

Het hout van den balataboom moet in het midden van de 18de eeuw in vrij aanzienlijke hoeveelheden uit Suriname naar Nederland zijn gezonden, waar het zeer gewilde hout onder den naam van „paardenvleeschhout” bekend stond. Het bezit een donkerroode tint, laat zich goed politoeren en is zeer veerkrachtig. Voor dwarsliggers wordt het met succes gebruikt.

De fraaie boom is ongeveer 35 M. hoog en kan een omvang van 3 M. bereiken. In Suriname wordt land in blokperceelen en onderdeelen uitgegeven. Het concessiegeld bedraagt 4½ cent de h.a. Voor een k.g. aangevoerde balata is aan het land 15 cent verschuldigd.

Men verkrijgt door insnijdingen in den schors van den boom een kleverige vloeistof, welke wordt opgevangen en na een

bewerking, in vellen naar de stad Paramaribo vervoerd. Men noemt dit tappen: „bleeden”, van to bleed. Balata-ontginners zenden expedities van een 20-tal personen uit, die zich voor 6 maanden of langer verbinden het bosch in te gaan. Ook van de Engelsche koloniën Demerara en Berbice komen arbeiders om balatamelk in Suriname's bosschen in te zamen. Zij werken met voorschotten, welke met de te leveren balata worden verrekend.

Geen plant- of natuurkundige ontdekte in 1856 de balata, maar een ambtenaar, n.l. de koloniale ontvanger A. Wildeboer, die een boom op den houtgrond „Bergendaal” ontdekte, alwaar de melk, bij gebrek aan koemelk, gedronken werd. De proeven welke Wildeboer deed, trokken de belangstelling van zijn huisdokter, dr. J. A. Muller, die aan zijn zwager, Jhr. J. J. Rammelman Elzevier te Amsterdam, oud-gouverneur van Curaçao, monsters opzond voor prof. Bleekrode, die ze met prof. Blume te Leiden onderzocht. Deze hielden dr. Muller voor den ontdekker, en gaven den boom ten onrechte den naam van „Sapota Mulleri Bl”, hetgeen een hevige verontwaardiging en een scherp strijd van Wildeboer met dr. Muller verwekte, die wel erkende niet de ontdekker te zijn geweest, maar het niet durfde tegenspreken, nu twee professoren hem openlijk als zoodanig hadden erkend! Wildeboer eindigde zijn loopbaan zeer ontijdig met een tekort in kas en vluchtte naar Noord-Amerika.

De tweede tragedie in de balata was de eerste exploitatie door Abraham Verrijn

Stuart, firmant van de firma Overmars en Stuart te Amsterdam, die naar Suriname vertrok om de inzameling van bolletreemelk te bevorderen. Men wilde hem geen monopolie geven, wel vrijstelling van uitvoerrechten en later een uitvoerpriem van 10%. Hiermede niet tevreden, keerde hij naar Nederland terug en wist van koning Willem III een renteloos voorschot te verkrijgen groot f 10.000 ten laste van Suriname. In Suriname teruggekeerd kocht hij de plantage „Nooitgedacht” voor de exploitatie van balata. Het is den ondernemenden man niet naar den vleeze gegaan, immers tegenspoed noopte hem zijn arbeid op te geven en dagbladschrijver te worden voor een karig loon van f 500.—'s jaars. Naar lichaam en geest gebroken, overleed hij, slechts 38 jaren oud, op 5 Mei 1874 te Paramaribo. Na Wildeboer de ontdekker, Verrijn Stuart de baanbreker, kwamen nog tal van andere mannen het doornige pad bewandelen en zoowel vóór de balata-verordening in 1893 tot stand kwam als daarna, hebben zich tal van moeilijkheden voorgedaan om ten slotte te komen tot de exploitatie van dit belangrijke nijverheidsartikel, zooals dit tegenwoordig geschiedt. Het laatst bekende cijfer van de balataproductie was in 1939 400 K.G. en

De uitvoer van balata bedroeg in 1940: 192,689 kg. ter waarde van rond f 277,000, in 1941: 275,199 kg. ter waarde van rond f 356,000, in 1942: 377,155 kg. ter waarde van f 675,000, in 1943: 307,026 kg. ter waarde van rond f 635,000 en in 1944: 223.157 kg. ter waarde van 5 ton.

De pisang van de West

Wat men in Nederlandsch-Indië pisang noemt, heet in de West bacove, een woord, in Nederland en daarbuiten weinig bekend. De naam banana, door Engeland ingevoerd, is tegenwoordig de meest bekende naam voor deze vrucht, welke Alfred Russell Wallace, „de roem der tropen” noemde. Alexander von Humboldt gaf haar den eernaam van „de steun des levens in de tropen”. Haar wetenschappelijke naam Musa Paradisica, afkomstig van Linnaeus, ontleende zij aan diens meening, dat de bladeren (en niet het vijgenblad) de eerste dekking onzer stamouders in het paradijs zouden zijn geweest en deze vrucht, de verboden vrucht. Over de bakermat dezer smakelijke en voedzame vrucht is men het niet eens. Men noemt Noord-Amerika, Zuid-Amerika en ook de kust van Guinea, van waar zij, via de Canarische eilanden, door de Spanjaarden naar West-Indië zou zijn overgebracht.

Van deze Musa zijn er twee hoofdsoorten, de banaan en de bacove. De Engelschen noemen de banaan: plantain. Het neger-engelsch woord er voor is baäna. Uit Suriname worden geen bananen uitgevoerd. Dit hoofdvoedsel indertijd der slaven, thans nog het volksvoedsel bij uitnemendheid, wordt gekookt gegeten, veelal met gezouten visch (bakkeljouw).

Geroosterd zijn zij een bijzonder smakelijk voedsel, gegeten met kaas, ham of boter. In schijven gesneden en in boter gebakken, doen zij aan beignets denken en zijn ze een geliefd gerecht. De niet geheel gaar gekookte banaan, gestampt tot deeg, gebruikt men in Suriname in de soep. In de zon gedroogd, gestampt en gezeefd, geven zij een meel, gongotee genaamd, een hoofdvoedsel voor kinderen.

Het woord banana wordt bij de oudste schrijvers teruggevonden. Het eerst lezen wij dien naam in 1602 bij De Marees.

De bacove is echter de vrucht, welke als tafelvruucht over de geheele wereld gegeten wordt en welke de Engelschen, zooals gezegd, banaan noemen. De neger-engelsche naam is bakoeba, de Maleische naam: pisang. Deze wordt dus rauw gebruikt, in tegenstelling met de banana. Van dit populaire voedsel kent men in Suriname vijf hoofdsoorten: de dwergbacove, de Indiaansche bacove, de banaan-bacove, de „ladies finger” (pikien misi vinga) en de appelbacove.

Met de Gros Michel of Jamaica - bacove werd indertijd de aanplant voor uitvoer uit Suriname ter hand genomen en toen de panamaziëkte er in uitbrak, vervangen door de congobacove. Met groote geestdrift begonnen door een overeenkomst met de United Fruit Company of America van 21 Mei 1906, ging door ziekte deze heele cultuur te niet, welke met haar likwidatie in 1912 eindigde. In deze bacoven tragedie zijn eenige miljoenen verloren gegaan. En ondanks de aanduiding bacoven uitvoer, bacovenboorten enz., bleek het woord bacove toch niet in Nederland door te dringen. In ons land spreekt dan ook ieder van bananen. Van deze bacoven worden door ze te

drogen bacoven vijgen gemaakt. Door het groote suikergehalte heeft de bacove vijg veel voedingswaarde.

De stammen van beide soorten, banaan en bacove, leveren garen en papier uit de vezelstoffen. Het sap van de vruchten en het blad: kleurstof; alcohol kan uit de rijpe en onrijpe vruchten verkregen worden. Niet ten onrechte dus sprak men van „de steun des levens in de tropen”.

Men zal vragen vanwaar dat woord bacove afkomstig is, dat alleen in Suriname gebruikt wordt.

In de oudste werken treffen wij dit woord reeds aan, zooals in De Marees van 1602. Maar ook in Jan Huygen van Linschotens Itinerario van 1595, waar deze Indiaansche vijgen Pacona genoemd worden en de plant Paquover. In tal van werken over Suriname uit de 17de en 18de eeuw lezen wij van het uit vorenstaand woord afgeleide bacove, dat via de Portugeezen, uit Brazilië tot ons gekomen is en dat in Suriname burgerrecht verkreeg. In de notulen van den Raad van Politie van 6 Maart 1694 wordt vermeld dat, „Tot verval van de nodige lasten van predikanten, schoolmeesters etc. zullen de coloniers 25 stuivers van 't duisent over de consumptie van Casave, patates, jammen (yams), tayers, pees (peas), coren, bannanes en backovens moeten betalen”.

Wat voor miljoenen menschen: Chinezen, Hindoes en Indonesiërs de rijst is, is tarwe voor de Europeanen, aardappelen voor de Ieren, mais of mielies voor de bewoners van Afrika en Amerika en de banaan, bacove, plantain of pisang voor groote bevolkingsgroepen het voedsel bij uitnemendheid.

F. O. D.